

A pályakép vonatkozó mozzanatai: (csak vázlatosan)

A 19. század végének új hangot kereső magyar lírája Ady Endre (1877—1919) számára már előkészítette a talajt. Az új törekvések az ő költészetében teljesedtek ki első ízben: új korszak kezdetét jelöli irodalmunk történetében.

- Érmindszent (Észak-Erdély), apja kevés földdel rendelkező nemes
- 6 ujjal született ezért kiválasztottnak, táltosnak tartotta magát
- „bocskoros nemesség” - nemesi büszkeség, keresik a dicső őseket (főleg öccse)
- Származás: nagyon fontosnak tartotta – hétszilvafás – gög! - Nagyság-tudat!!!! – Sem utódja... - Adyt tanítatják: a család lehetséges felemelkedésének útja
- Átmenet nemes és paraszt között: mindent tud a magyar földről, de az nem húzza le
- 1899 végén baráti tanácsra Nagyváradra kerül, lapoknál dolgozik
- Nagyvárad: igazi nagyváros
- Kávéházi beszélgetések – művelt emberekkel találkozik - rendszeres újságolvasás, tájékozottság
- 1903-ban Nagyváradra jön Diósi Ödönne Brüll Adél (Léda), Adyval egymásba szeretnek
- A Párizsban élő asszony pártfogásába veszi
- Botrányos szerelem: Léda zsidó volt, férjes asszony, s idősebb Adynál
- 1904-ben Ady utánamegy Párizsba - Baudelaire-t és Verlaine-t olvas Léda fordításában
- 1906 - megjelenik az első „igazi” Ady-kötet, az ÚJ VERSEK
- Az irodalmi élet középpontjába kerül
- vegyes fogadtatás: egyesek mellé állnak, a konzervatívok nem értik - a támadások elől Párizsba menekül
- Fontos témák: ugar, testi szerelem és pénz

FORDULAT ADY KÖLTÉSZETÉBEN: 1906. ÚJ versek

1906. februárjában megjelent Ady harmadik kötete, **Új versek** címmel, amit a **modern magyar költészet korszaknyitó** köteteként tart számon az irodalmi hagyomány. Az Új versek darabjai meglehetősen másképpen és másról szólnak, mint amihez a közönség hozzászólt. Rendkívüli hatása volt az olvasókra. Az Új versek kötet darabjai már korábban napvilágot láttak napilapban vagy folyóiratban, s meglehetősen feltűnést keltettek. **Ami a kötetbe rendezve hatásfokuk a sokszorosára növekedett.**

A kötet jellemzői a **szecessziós-szimbolikus kifejezőmód**, az erős képiség, a megszokott környezetükből kiemelt és **új** értelemben használt **szavak**, kifejezések használata. Új szavakat alkot (kötőjel, nagybetű), újszerű jelzőhasználat.

A **versritmust is megújítja** – természetesnek ható ritmust alkalmaz, verselés szimultán, de eltér a kötöttségektől.

Az Új versektől (1906) Ady mindenkor nagy gondot fordított arra, hogy **ciklusokba** rendezze verseit és megszerkessze verseskönyveit. **A példát föltehetően Baudelaire-től** kapta, a kötet élén elhelyezett bemutatkozó vers ötletét is: A romlás virágai (1857) költője is az olvasóhoz fordult kötete bevezető versében. Az Új verseket Ady **Lédához írt ajánlással** látta el. A kötetnek **külön nyitó- és záróverse van: A Góg és Magóg fia vagyok én.... Kezdetű és az Új vizeken járok című. Ezek a keretversek: ars poeticák.**

Az egyes **ciklusok** - melyek **tematikus egységet alkotnak** - önálló címet kapnak: **A magyar ugaron, Léda asszony zsoltárai, A daloló Páris, Szűz ormok vándora.** A ciklusok címei tartalmi és hangulati szempontból átfogóak. A **címadó és kulcsversek a ciklusban mindig kitüntetett helyen szerepelnek: nyitó vagy záró helyzetben, vagy a ciklus közepén.** Az Új versektől kezdve a vers-, **kötet- és cikluscímek három szóból** állnak. Ez megfelel a népmesei, mitikus, illetve a keresztény **számmissztikának.**

Az Új versek című kötetben jelenik meg először **Ady jellegzetes stílusa**, itt alakulnak ki szimbolizmusának főbb vonásai.

ARS POETICA ÉS LÍRAI ÖNSZEMLÉLET

A fiatal Ady a **közéleti feladatot** vállaló lírai hagyomány felől indult el. Az Új versek nyitó darabjában nemcsak **egy új költészet-eszmény** nevében lép fel (mint a másik, a kötetet záró ars poetica, az Új Vizeken

járok, 1905), hanem jogot formál arra is, hogy a Kárpátok alatt elzárkózó ország **közállapotait ostorozza**, a magyarságot európai helyzetének kritikai önszemléletére akarta ráébreszteni. **Messiás akar lenni**, egy új élet hírnöke, akár saját karrierjének feláldozása árán is. Ady úgy tört be a magyar életbe, olyan gögös önérzettel, mint akinek eleve joga és kötelessége ítéletet mondani. Hangja csupa dacos ingerültség. **A lírai én felnagyítása** jellemzi: megjelenik a **hiába-motívum**: a feladat, amelyre vállalkozott reménytelen (megelőzte a korát) és **a mégis-morál**: küldetéstudat, fel kell ébresztenie az alvó magyar nemzetet. **Szerepverseket** alkot, ahol nem a költészet, hanem a személy kerül a középpontba. Önmagát különbnek látta mindenkinél, mert benne — véleménye szerint — a „magyar faj” és a „művész” legjellemzőbb és legnemesebb vonásai egyesülnek. Büszkeséggel hirdette magáról: **ő az igazi magyar**, Góg és Magóg fia, és Napkelet álmának megvalósítója. **Önmítoszában** ott élt a **tragikus küldetéstudat**, a mártírságot is vállaló elhivatottság de azt is tudta magáról, hogy **mint költő sem hasonlítható össze** senki mással. Ennek a hitnek az alapja éppen az volt, hogy átélte és művészi erővel fejezte ki a lét és a magyar lét minden fájdalmas korlátját, bűnét, problémáját. Babits Mihály szerint Ady „lázadó magyar dacából le lehetne vezetni költészete alapvonásait”. „Élete az örökkévalóság számára eleve elrendelt szimbolikus élet, amelyet maga is mint egy csodát él át és ad tovább az embereknek, mintegy kinyilatkoztatást”

Választható versek: (Ezek közül egy vers kell + a ciklusok és azok jellemzése + memoriterek a választott versből)

Góg és Magóg fia vagyok én vagy: A magyar Ugaron vagy: A Hortobágy poétája

Vagy: Héja-nász az avaron vagy: Harc a Nagyúrral

CIKLUSOK:

LÉDA ASSZONY ZSOLTÁRAI szerelemábrázolás

A kötetet Ady Lédának ajánlotta, s **az első ciklus**, a Léda asszony zsoltárai szerelmük megrendítő, nagy érzelmi zűrzavarát állítja elénk. Nem lehet pontosan tudni: az Asszony teremtette-e meg őt, ő az Asszonyt, vagy mindkettőjüket az a **végzetszerű elrendelés**, amit csak elfogadni lehet, felfogni semmiképp sem. Csupa rejtély, csupa bizonytalanság ez a szerelem. Elválások és egymásra találások sorozata: menekülés Lédához, menekülés Lédától. A távolság és közelség játékától nyeri érzelmi hőfokát és ambivalenciáját

Léda-versek jellemzői

Ady életformájában, szerelmi ügyeiben is más értékrendhez igazodott, mint az emberek többsége. A polgárokat riasztó feltűnésvágy, az ún. **perdita-kultusz** az alapja Az én menyasszonyom (1900) című versének. Ezt jóval a Lédával való megismerkedése előtt írta. Kesztyűt dobott azoknak az arcába, akiket megbotránkoztatott a táncosnővel való viszonya, s provokáló daccal csattant fel a vers indításában a legfőbb gondolat:

Mit bánom én, ha utcasarkok rongya,

De elkísérjen egész a síromba.

Legyen kirugdalt, kitagadott, céda,

Csak a szívébe láthassak be néha.

Szokatlanul merész hang volt ez a magyar lírában. A múltban a magyar szerelmi költészetből hiányzott az érzékiség, az érzéki forróság.

A **nagy szenvedély** s az áhítatos **életvágy** szólalt meg a Léda-zsoltárakban. Valódi szerelem fűzte az asszonyhoz: Léda igazi társ volt, nem csupán **szexuális partner**. Lázadás is volt ez a szerelem: Ady nyíltan vállalta a megbotránkozást kiváltó, **„házasságtörő”, botrányos kapcsolatot**. Léda férjes asszony volt, ráadásul zsidó nő, idősebb is a költőnél. Benne rejlett ebben a szerelemben a menekülés vágya, az egyéni megváltódás óhaja is. Ez az újszerű, idegen érzés a profántól, a megszokottól, a szürkeségtől való szabadulás illúziójába ringatta, egy titokzatos, álmodott tájra való érkezését, a boldogságot ígérte. Léda is, Ady is túl sokat, mindent várt ettől a **felfokozott érzéstől**. Ilyen lobogással csak álmodni lehet, a való életet élni nem. A csalódás rövidesen diszharmonikussá változtatta a kezdetben lázadó, ünnepi érzést, s napirenden voltak közöttük a súrlódások, féltékenykedések, perpatvarok. Elválások és egymásra találások sorozata volt ez a szerelem, **„örök harc és nász”**. Főleg a „megszépítő messzeség” tette igazán Lédát az álmok sejtelmes, izgató asszonyává. Így lett ez a viszony mindkettőjük számára egyszerre **üdvösség és kín, öröm és gyötrelem**; olyan érzés, mely nem boldogságot ad, hanem izgalmat, olyan szüntelen feszültséget, melyből költeményei táplálkoztak.

A Léda-versekben a szerelmi érzés nem a boldogság, a beteljesülés, az intimitás képzeivel került rokonságba, sokkal inkább **a nyugtalan szomjazás, a soha be nem teljesülés**, a mámoros egzaltáció jellemezte. Szerelmükbe a hiányérzet fészkelte be magát, állandó kísérője lett **a hiábavalóság tudata s a halálhangulat**. Nincs az örömnél egyetlen tiszta hangja ebben az érzelemben, s így a szerelem minden mozzanata bús, tragikus színt kap, mintha a szerelmesek mögött mindig ott állana a halál.

Bonyolult, sok szálból összeszőtt, **ellentmondásos és vigasztalan érzelem** volt az övéké, de egyben megrendítő: a léleknek olyan titkaiból táplálkozott, amelyek csak a kiválasztottak számára nyílnak meg.

A Léda-versek jellemzői - vázlat

- Lázadás a kor erkölcsi normái ellen
- Ellentmondásokkal teli érzelem
- Diszharmonia: szerelem ↔ halál;
- Tisztaságvágy ↔ testiség – egyszerre jelentkezik
- Szerelem= hiány: örök keresés (a két fél egymásban keresi az önmegvalósulást)
- Szerelem= menekülés – szabadulás a megszokottól, a szürkéségtől
- Örök harc és nász, soha be nem teljesülés, örök vágyakozás, megszépítő messzeség, mámoros egzaltáltság
- Szakítás: önmagával való szakítás is – meghasonlottság

A MAGYAR UGARON: magyarságkép

Az Új versek **legnagyobb visszhangot kiváltó ciklusa** a második, A magyar Ugaron volt. Ady nemzetet ostromozó indulata Széchenyiét idézte, a műveletlen magyar Ugar képe a Nagy Parlagot - de mintha közben megállt volna az idő! Verseiben a táj, **az ország: elátkozott föld**, amelyben minden és mindenki pusztulni kárhoztatott. Nem leírják, hanem **látomásszerűen megidézik a tájat**: így pl. a magyar Ugar látványa néhány, erősen értéktelített, túlzásig ismételt-fokozott metaforára szorítkozik (elvadult táj, ős, buja föld, dudva, muhar, égig-nyúló giz-gazok, vad indák). A szöveg egyszerre képtelenségig túlzó és példázatos. A versbeli táj már csak ezért sem annyira a természeti, mint inkább a kulturális környezetet jelöli.

Korszaknyitó kötetének versei mind arról vallanak, hogy Ady művészi törekvésekben és életformában messze szakadt már a feudális maradványokkal terhelt falusi Magyarországtól, ennek szűk körű provincializmusától. Egy **újfajta, kritikai jellegű nemzetszemléletet, hazaszeretetet** tudatosított, amelyben egyszerre adott volt a szeretet gyöngéd és a bírálat indulatos érzése ugyanúgy, mint Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty vagy Petőfi verseiben. **Harca a szellem harca volt a szellemellenes korlátoltsággal szemben.**

Ez a keserű, támadó, nemzetostorozó indulat fejeződött ki az Új versek **legfontosabb**, a többi maga köré szervező ciklusában, A magyar Ugaronban.

TÁJ: látomásszerűen jelenik meg ezekben a versekben, a magyar sors szimbóluma

- MO: provincializmus, feudális maradványok
- Ady: harcolt a korlátoltság ellen - ezekben a versekben egyszerre adott volt a szeretet gyöngéd és a bírálat indulatos érzése. Harca a szellem harca volt a szellemellenes korlátoltsággal szemben.
- Magyar világ ↔ Párizs
- Párizs: luxus, gazdagság, szépség, fény, szabadság, kultúra szimbóluma: „Szép ámulások szent városa”, „embersűrűs gigászi vadon”
- Eszményített, idealizált kép
- Magyar világ ↔ a költészet világa/ feltételezett magyar őshaza
- Tájversek: belső táj, a belső lelki folyamatok a fontosak
- Alaphelyzet:
- Költői Én ↔ Külvilág (Ugar)
- ↓ ↓
- változik ↔ mozdulatlan marad
- ↓ ↓
- Mindkettő sorsszerű
- Az Ugar jelképet Ady Széchenyitől kölcsönzi = parlag, a megműveletlen föld az elmaradottság kifejezője

DALOLÓ PÁRIZS: élményanyag

- A **kulturálatlan magyar világ**ot két másfajta világgal szembesítik. Egyfelől - a történeti térben - a művészet és a kultúra „fővárosával”: **Párizssal** (pl.: A Gare de l'Esten, Páris, az én Bakonyom)
- Másfelől - a mitikus időben - a költészet és a magyarság föltételezett keleti őshazájával, a legendás **Gangesz-parti** tájjal.

SZŰZ ORMOK VÁNDORA - személyiségrajz, én-kép, létharc-versek, új irányok kijelölése

- Nagyfokú dinamizmus jellemzi a **létharc-verseket**, Ady egyik legjellegzetesebb verstípusát. E versekben a költői én (vagy a többes szám első személyű alany) kozmikus méretű küzdelem hőseként jelenik meg. Nem túlzás hősről beszélni: a rendszerint erősen dramatizált, sokszor balladaszerű verstörténés során az én szükségképpen kudarcot szenved - s fölmagasztosul. Tragikus pátoz uralja e verseket. Elérhetetlenek a célok, rendkívüliek az akadályok. Az ellenfelek a mítoszok világát idéző istenségek. (Harc a Nagyúrral)

GÓG ÉS MAGÓG FIA VAGYOK ÉN... -elemzés

Az Új versek előhangja a cím nélküli Góg és Magóg fia vagyok én... kezdetű költemény, lírai ars poetica és programadás is egyben. A „nagyvilágot” megjárt, Párizsból hazaérkező s Új szemléleti távlatokkal gazdagodott költő lírai vallomása ez a vers: írói szándékainak összegzése, **a hazához való ragaszkodásának** összetett érzelmű kifejezése.

Az első két versszak hasonló szerkezeti felépítésű: a kezdő sorok erőteljes hangütésű kijelentéseit a záró sorok bizonytalanságot tartalmazó kérdései követik, s már a költemény első felében megteremtik a mű egészének egyre fokozódó tragikus-elszánt kettősségét, **feszítő ellentétét**. A kijelentő mondatok (1-2., 5-6. sor) **szimbólumai** csaknem ugyanazt az érzést, élményt szuggerálják: a bezárt, elátkozott, pusztulásra ítélt néphez való **sorsszerű kötődést** és a teljes azonosulást, az ősi múlt vállalását s egyben a közösségből való kizártság tragikumát („Hiába döngetek kaput, falat”). A kérdő mondatok tétova, engedélyt kérő félelmében egyelőre csak a hazatalálás, a hazatérés nosztalgiája szólal meg, de belevegyül ebbe már valamiféle **messiási küldetéstudat**, a megváltásnak, a bezártság feltörésének bizonytalan reménysége is.

A **szimbólumok** tartalmának megközelítése a mai olvasó számára már magyarázatot igényel. **Góg és Magóg** neve több helyen is előfordul a Bibliában. (Teremtés könyve 10., Ezékiel könyve 38—39., Jelenések könyve 20.).

Mindkettő az istenellenes, Izraelt próbára tevő **pogányság** jelképe, de hatalmukat **Isten el fogja pusztítani**. Anonymus a Gesta Hungarorumban a következőket jegyezte meg: „A Szcitiával szomszédos keleti tájon pedig ott voltak Góg és Magóg nemzetei, akiket Nagy Sándor elzárt a világtól.” Béla király névtelen jegyzője néhány sorral lejjebb a magyarok őseivel azonosította Góg és Magóg népét. —Ady egyik cikkében (Bilek Nagyvárad Napló, 1903. július 28.) még ki is egészítette a fenti adatokat: „Góg és Magóg népét ércapukkal zárták el, de Góg és Magóg népe legalább döngethette ezt az ércaput. A mi népünk ezt sem teheti.”

„**Verecke híres útja**” egyértelműen a **honfoglalásra** utal, **Dévény** pedig a régi történelmi **Magyarország nyugati kapuja**, határállomása volt: itt ért a Duna magyar területre.

Ezeknek az ismeretében tovább bővül az első két strófa jelképes tartalma: **Góg és Magóg népe** az ércfalakkal (Kárpátokkal?) körülzárt, pusztulásra ítélt, az élettől elrekesztett keleti” **magyarsággal** azonos, s a versben megszólaló hangsúlyozza népével való sorsközösségét, különösen az első sorok végére helyezett nyomatékosított névmással: „vagyok én”; „jöttem én”. Kívülről döngeti a kaput, falat, hogy bebocsássák, hogy elsírhasa népe sorsát. Ezért kíván nyugatról betörni új időknek új dalaival. A jelképek mélyén ott lappang **népe** megszabadításának, kiszabadításának vágya, új élettel, **új kultúrával való megváltásának** óhaja, reménye is.

Szembekerül az első **„hiába” és a „még”**: a **küldetés hiábavaló reménytelensége**, de az ebbe beletörődni nem tudó, nem akaró szembeszegülés daca. S **ellentétben áll** a cselekedni vágyó **„én”** s a cselekvést megakadályozható **„ti”** is.

Ezek az ellentétek lendítik tovább a költeményt, s a belső feszültség a régi magyar történelemből vett szimbólumok révén még inkább elmélyül és kibontakozik. A **„ti”** tartalma a jelképrendszerben körvonalazódik (3.vsz): az „ént” elpusztítani, Góg és Magóg lázadó pogány fiát, „az ‘Új, az énekes Vazult’ eltiporni akaró durva erőszakkal, az új dalokat elátkozó **Pusztaszerrel**, vagyis a jelen minden haladást gátló hatalmával azonosul.

Ezzel a hatalommal száll szembe — még ha reménytelenül is - a lírai én elszántsága. A negyedik versszakban a „**de**” ellentétes kötőszó után hárornszor hangzik fel a „**mégis**”, megszólal a lázadó eltökéltség, mely nem engedi eltiporni, elhallgattatni magát. A **halmozott állapothatározókban** („Sírva, kínban, mit se várva”) kifejezett, vállalt szenvedés és a kétely ellenére is diadalmasan, jövődőlésszerűen csendül meg az utolsó sorban a **remény**: az új szárnyakon szálló dal végül mégis győztes, új és magyar lesz. A költemény egyik **kulcsszava** a hatszor ismétlődő **új**, ez a szó azonban nem a nemzeti hagyományokat tagadja. A vers egész jelképrendszeréből kiderül ugyanis, hogy a költő a **nemzeti múlt vállalása mellett** érvel, a **jövő fejlődését összekapcsolja a múlttal**. Vereckét és Dévényt egyaránt a lírai én képviseli, mint ahogy az **ősmagyar dal is együtt „rivall”** a rímekben az új idők dalaival. Kulcsszóként négyszer fordul elő a „**mégis**” szó is. Király István találó szóval „**mégis-morálnak**” nevezte azt a **büszke dacot**, mely Adyban élt, ki „lehúzó, bénító szomorúságokat hordva magában, az emberi lét elintézetlen kérdéseivel megterhelten is... szerette volna ébren tartani a **gondolkodó, értelmes élet vágyát**, igényét”

HÉJA-NÁSZ AZ AVARON -elemzés

A diszharmonikus szerelem fő motívumai jelennek meg a Héja-nász az avaron című költeményben. Nem boldogságot, búfelejtő idillt sugallnak a jelképek, hanem vergődő nyugtalanságot, örökös mozgást, gyötrelmes fájdalmat és céltalanságot. A **szerelmesek szimbóluma a ragadozó héjapár**; a nász: dúló csókos ütközet, egymás húsába tépés. Bántó, kellemetlen hanghatások kísérik a szerelmi vágyat: vjjogás, sírás, csattogás. A második strófa bizonyítja, hogy nem csupán két meghatározott ember sajátos kapcsolatáról van szó, hanem a szerelmi érzésről általában, mindenfajta szerelem közös sorsáról. Ezt a diszharmonikus érzést tükrözi a külső forma is: a strófák páros rímű sorait egy-egy visszhangtalan, elárvelt, rímtelen sor követi.

A szerelem útja a **Nyárból az Őszbe** tart: a **boldogságból a boldogtalanságba**, az ifjúságból az öregségbe. S ez **az út egyre gyorsul**; ezt fejezi ki a mozgást jelentő igék cselekvésének fokozása; útra kelünk — megyünk — szállunk — üzve szállunk. A gyorsuló rohanás **vége a megállás** „valahol az Őszben” a lehullás „az Őszi avaron” vagyis a **halál**, a pusztulás. Céltalanná, hiábavalóvá lett tehát a korábbi mozgás; a héja-nász az őszi, élettelen avaron ér véget. De jelen van a költeményben a céltalanság, hiábavalóság megsejtésével szemben az emberség, a gyöngéd jóság fájdalmat oldó érzése is.

A Léda-regénynek többszöri szakítási próbálkozás után végül is az **Elbocsátó, szép üzenet** kegyetlensége vetett véget 1912-ben. A szerelmes évek során Ady fölébe nőtt a lassan öregedni kezdő nőnek, s most halhatatlanságának gögös magasából küldte szavainak halálos ütéseit Lédának. Leszed róla minden díszet, mit egykor rárakott, s kíméletlenül kimondja, hogy szerelme már rég nem volt igaz, már régóta csak neki címezte az ékes Léda-zsoltárokat, a versek csupán kegyes csalásként szóltak hozzá. Ez az igaztalan költemény („Sohase kaptam, el hát sohse vettem”) **nemcsak egy asszony megtagadása, hanem az egész szerelemé is**. Több korábbi versben is szó van arról, hogy minden nőben csak önmagát szerette Add nekem a szemeidet; Én, szegény Magam, de most nyíltan odaveti: az ő szerelme „magamimádó önmagam imája”.

A HORTOBÁGY POÉTÁJA –elemzés

A Hortobágy poétája (1906) az Új versek kötet A Magyar Ugaron c. ciklusának **nyitó verse**, így különösen hangsúlyos – **programadó versként** is felfogható. A művész tragédiájáról szól, **a magyar tehetség tragikus sorsának** önarcképszerűen megrajzolt képe.

Témája a **költészet lehetetlensége, vállalhatatlansága Magyarországon**. A címbeli **Hortobágy jelképpé** nő a versben. A pusztát, a kopárságot jelképezi szellemi értelemben is. **A másik jelkép a csorda** - a közönségre utal: csorda-népek.

A poétát kínzó, költészetére ösztönző dolgok egyfajta rejtett ars poeticát képeznek: alkony, délibáb, halál, bor, nő. A vers tragikumát nem a **költészet** fogadtatása, hanem **meg sem születése** adja.

Az **ellentétekre épülő szerkesztésmód** uralkodik itt is: a szimbolikus jelentésű **művészportré s a durva környezet kontrasztja**. A kezdő ellentét a vers során fokozódva tér vissza, egyre inkább kiteljesedik. A „kúnfajta, nagyszemű legény” a többitől fajtában, külsőben, lélekben elütő művész: befelé élő, érzékeny lélek. Finom lelki rezdülések, méla vágyak kínozzák, a természet álomszerű, tűnékeny jelenségei, az alkonyatok és délibábok elbűvölik, s **az élet mámorító, varázsos értékei foglalkoztatják** gondolatait.

(Jellemző a századforduló sajátos életérzésére, értékszemléletére, hogy a „csodaszép” fogalmában egy szinten helyezkedik el a halál, a bor, a nő). Mindezek megtermékenyítik a lelkét, „**virág**” nő a **szívében**. A

művész rejtett belső életének rajzát felerősítik a vissza-visszatérő számneves túlzások (sok-sok, százszor, ezerszer) s a halmozások.

Az első versszakban már ott rejlik **az elkerülhetetlen bukás**. A taszító érzelmi töltésű „csorda” szó pusztá hangalakjával is és az ironikusan emlegetett „híres” magyar Hortobágy sejteti a vállalkozás lehetetlenségét: **itt nincs szükség ilyen emberre**. A csorda és a csorda-népek csak állati vegetációra képesek, a szívből nőtt szépség virág-voltát észre sem veszik: nem elpusztítják (hiszen ez „emberi” cselekvés lenne), hanem **„lelegetik”** Tragikussá színezi az ellentétet az önállósult két rímshöz: **lelkét — lelegették**: a lélek szavára rímként az állati durvaság válaszol. A művészet itt megsemmisül, senki sem tart rá igényt; a szent dalnok választékos szókapcsolata utal az elvetélt, elsikkadt lehetőségre.

A **„piszkos, gatyás, bamba”** jelzők fokozásos halmozása erősödő ellenérzést, indulatot érzékeltet. A szemlélődő lírai hős cselekvővé válik, ez a cselekvés azonban a társakhoz és a környezethez való hasonulás: eltemeti a nótát, káromkodik vagy füttyörészik. Beteljesedett a **művész-tragédia**; a szépség, a dal elveszett a káromkodó, durva műveletlenségben. A Hortobágnak nem lehet poétája, illetve a poétasors itt az elnémulás. Ezt az élményt, a rossz helyre, meg nem értő közegbe került költő lelki szenvedéseit, az elhallgatás kínját évszázadokkal korábban már Janus Pannonius is átélte (pl. Egy dunántúli mandulafáról).

A vers meghatározó szervező elve: az ellentét.

Művész	↔	↔Durva környezet
Érzékeny		Érzéketlen csorda
Vágyak, varázsos értékek		Létszükségletek csak – bamba...
Alkotás ~ virág		Elpusztítják ~ lelegetik

Hatása az akkor elfogadott szemlélettel gyökeresen ellenkező látásmódban van. A romantikus, nagyszerű pusztá – lásd Petőfit – itt mint pusztító elem van jelen. A konvencionális (meggyökeresedett, megszokott) hazafiság arculvágása: **„minden más táján a világnak Szent dalnok lett volna belőle”**.

A MAGYAR UGARON -elemzés

A magyar Ugaron (1905) az Új versek kötet A Magyar Ugaron c. ciklusának **címadó verse**, így ez a vers is különös fontosságot kap. A vers meghatározó szervező elve itt is: **ellentét**. A költő szemében **a táj elátkozott föld**, ahol minden és mindenki pusztulásra ítéltetett. A ciklus címadó verse nem „tájleírás”, a szimbólumba átváltó metaforák sora nem vizuálisan elképzelhető konkrét tájat ábrázol, sokkal inkább belső látásunkat ragadja meg riasztó látomásként. Feszítő, cselekvésre izgató ellentétek találhatók a költeményben: az elvadult táj, a vad mező szemben áll az **ős, buja (termékeny), szűzi földdel**, a szent humusszal; a szépséget jelképező, illatával szerelmesen bódító **virággal** pedig a **dudva, a muhar**, az égig nyúló gízgázok, a vad indák kerülnek szembe. A képek és a jelzők egyrészt a nagy lehetőségekre, a **Föld gazdag termékenységére** utalnak, másrészt az elkésítően kopár valóság, az **eldurvult, műveletlen föld** leverő élményét fejezi ki. A megélt ellentétbe ezért nemcsak a tiltakozó keserűség, hanem a kilátástalanság és a reménytelenség érzése vegyül.

A versnek lefelé menő, **aláhulló kompozíciója** van.

Az **1—2. versszakban** még az egyes szám első személy, **a lírai alany**, az ébresztő, felfedező szándék **az aktív, a cselekvő** (gázolok, ismerem, lehajlok). Ezt jelzi a szépséget, a kultúrát, a virágot számon kérő hetyke, még magabiztos felkiáltó kérdés is.

A **3—4. versszakban** már az **Ugar válik cselekvővé**: az indarengeteg megmozdul, gyűrűzni kezd. A Föld alvó lelkét ébresztgető, virágot kereső s a régmúlt szépségeket idéző hős tehetetlen, béna rab lesz az indák fojtogató gyűrűjében. A halmozott alany (a dudva, a muhar, a gaz) s a fokozásos igesor (lehúz, altat, befed—halmozott állítmány). A **vad mező végső győzelmét** fejezi ki: az **ugar-léttel** szemben a **virág-létre** vágyó lírai én (a költő, a művész) sorsa az aláhullás, a züllés, a közönségesben való elveszés. A süket csöndben a kacagó szél ironikusan kíséri a nagyra törő szándékok, merész álmok elbukását. A „föld alvó lelke” nem szabadult fel: **az elvetélt lehetőségek hazája maradt a magyar föld**.

A „művész”, a szellemi-lelki életet élő érzékeny ember helyzete, az albatrosz-sors a ciklus többi versének is a közös témája. A szó megszokott értelmében nem politikai költemények ezek. Mindegyikben hangot kap a tiltakozó keserűség s a tehetetlenségből fakadó fogcsikorgató düh.

Vázlat:

I. szerkezeti egység:

1-2.vsz.: a lírai alany aktív cselekvő – ébresztő szándék.

Alkotás vágya ~ virág

Keresi a szépséget – felkiáltó kérdés a 2. vsz. végén

II. szerkezeti egység:

3-4.vsz.: Az Ugar válik cselekvővé

A költő sorsa: a züllés, a közönségességben való elveszés.

A merész álmok elbukása.

Lehetőségekre utal: szent humusz, a föld alvó lelke, régmúlt virágok illata.

A vers meghatározó szervező elve itt is: ellentét: ellentétpárok:

a fent és a lent, a mozgás és mozdulatlanság, a csönd és a hang, a virág és a gaz, a múlt és a jelen.

HARC A NAGYÚRRAL (1905) – elemzés

Ady nemcsak a megbotránkoztató szerelem merészségét vállalta, hanem azt is, amit mások nem mertek kimondani: **az élet másik nagy mozgatóereje az arany, a pénz.**

Az élet királyának látta magát, annal kínzóbb volt számára a **szegénység**, pedig a Mindenre vágyott, meghallotta az Élet végtelen tengerének zúgását, hívását. Tudta, hogy joga van „minden fényességhez, amit az élet adni tud”. Az egyéni megoldáskeresés óhaját kifejezve nagy szerepet kapott korai költészetében a pénz motívuma is.

Örökösen **apró pénzgondokkal küszködött**. Annyi pénze sohasem volt, amennyi ahhoz a nagyúri életmódhoz kellett, amelyet élni szeretett volna. Párizs luxusában döbrent rá igazán a maga szegénységére. Szemében **mindenható hatalommá vált a pénz**, az arany: az élet minden szépsége felé csak rajta keresztül vezetett az út. **Az élet a modern világban a pénzért való küzdelem nagy csataterévé változott**, ezért is mitizálta, növesztette naggyá verseiben a Pénz, az Arany mindenhatóságát.

A pénz-motívum reprezentatív nagy, verse a **Harc a Nagyúrral (1905)**. Sodró, lázas feszültség lüktet a költeményben. A gyors cselekvés (az igék nagy száma!), a **szaggatott előadás**, a drámai **párbeszédszerű monológ**, a tragédiát sejtető befejezés a **ballada műfajához közelít**. Uralkodó stíluselem a versben a felzaklató **ismétlések** nagy száma.

Az **1. versszakban 6 szó és egy egész sor ismétlődik**, s mindez a félelem, a riadtság, a fenyegetettség érzését sugallja. A **vibráló nyugtalanságot** erősítik a félrímekre ráütő rímek is az ötödik sorokban. A kiszolgáltatott helyzetben **levő lírai hős lelki rettegését** tükrözi a megöl szó háromszori előfordulása s a kapkodó, lihegő mondatok rövideisége. Az embert megcsúfoló, elpusztítani akaró hatalom a költő látomásában **érzéketlen, mozdulatlan, vigyorgó szörnyé vált, disznófejű Nagyúrrá**. A

kiszolgáltatottság, a fenyegetettség ellenében azonban ott munkál a **szembeszegülő szándék** is, a **harc vállalása**: kétszer hangzik el a „ha hagyom” feltételes mondat,

Az ember és a nem-emberi szörny magányos harca kiélezett **határhelyzetben folyik**: „a zúgó Élet partján”, tehát az **élet és halál mezsgyéjén**; alkonyatkor, **a nappal és az éj** választóvonalán. A lírai hős **először hízleg** a szörnynek, feltárja és felajánlja neki tehetségét, meglékeltem a fejemet”, majd a hasztalan hízlegés **megalázó könyörgésbe** vált át (2—3. vsz.). Az ijesztő rém azonban minderre csak kéjes remegéssel, gúnyos, megalázó nevetéssel „válaszol”.

Négy strófán keresztül (4—7) a **lírai én drámai monológja** hangzik: a múltó pillanathoz kötött, szenvedő, vágyódó, érző **ember rimámkodik, szenvedélyesen érvel az aranyért**. Megszólal a hívó messzeség, a titkokat, idegen szépségeket, új, mámorító boldogságot rejtő és ígérő teljes élet. A végtelen tenger csodáit csak az érzékeny vágy- marta szívű ember képes értékelni- reá vár minden. **Az emberi értékekkel** mozdulatlanul, érzéketlenül, némán és süketen **áll szemben** a sertés testű, undok, serte-szívű **szörny**, a megingathatatlan embertelenség, hiába jajdul fel a **kérés: „Hasítsd ki hát aranyszüged.”**

Reménytelen aérés, meghallgatás nélkül nyöszörög a vágy, nem vezet eredményre az embert már-már embertelenné tevő **megalázkodás (8. vsz.)**.

A **9-10. strófa a költemény drámai csúcspontja** A **könyörgés vad küzdelembe** csap át: a reménytelen kétsebbeesés, a megalázott emberség harcba száll az érzéketlen, süket közönnyel De a **mitikussá növesztett összecsapás** („rengett a part”), is **hiábavaló**. Felhangzik a kilátástalanság, a **reményvéstés szava: „Mindhiába”**: elérhetetlen a messzeség, az Élet, legyőzhetetlen a Nagyúr. De a **küzdelem a reménytelen helyzet ellenére is tovább folyik, az élet végéig** („Ezer este múlt ezer estre”) : az emberség nem adhatja fel a harcot az emhertelenséggel szemben, s ebben **az örökké tartó csatában ott van a mégis-morál szépsége és daca**.

A Harca Nagyúrral tehát nem csupán „dekadens” életérzést, belenyugvó lemondást szólaltat meg, hanem **a vele való szembeszállást** is. A versnek az egyszeri aktuális mondanivalón túl van általánosabb üzenete is: a mindenféle **embertelenséget megtestesítő szörnnyel szemben a harcot** még a legreménytelenebb helyzetben **sem szabad feladni**, még akkor sem, ha a küzdelem kilátástalannak számít. **Különben az ember** elveszti emberi arculatát, **dehumanizálódik**.

KITEKINTÉS:

A létharc-versekből ezt a kudarcokon felülemelkedő, küzdő, meg nem álló emberséget tanulhatjuk meg Ady Endre költészetéből.

A tájversekben tudatosan ellentételezi Petőfi Alföld-képét, Vajda János látomás-lírájához kapcsolódik, de mindenképpen új jelképiség, jelentés kapcsolódik a tájhoz.

Szerelmi lírájában is Vajda ambivalens érzelmeket megidéző költeményeihez kapcsolódik.